

Lukáš, Miroslav

Druhá polovina 17. a začátek 18. století

In: Lukáš, Miroslav. *Divadlo v Mikulově za éry rodu Dietrichsteinů : (od konce 16. století do druhé světové války)*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2019, pp. 38-52

ISBN 978-80-210-9311-9; ISBN 978-80-210-9312-6 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141452>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

DRUHÁ POLOVINA 17. A ZAČÁTEK 18. STOLETÍ

Maxmilián II. Dietrichstein

Po smrti kardinála Dietrichsteina zdědil mikulovské panství jeho synovec Maxmilián II. Dietrichstein (1596–1655). Stejně jako jeho předchůdce také Maxmilián zaujímal nejvyšší místa společenského žebříčku. V roce 1622 se stal hofmistrem druhé manželky císaře Ferdinanda II. Eleonory Gonzagy (1598–1655). V roce 1631 byl povýšen do říšského knížecího stavu dědičného pro prvorozeného syna. V letech 1648–1649 byl nejvyšším hofmistrem císařovny Marie Leopoldiny (1632–1648), a nakonec se v roce 1650 stal nejvyšším hofmistrem císaře Ferdinanda III. (1608–1657).

Maxmilián II. Dietrichstein byl i milovníkem hudebně dramatického umění a patrně byl rovněž velmi pohybově nadaný, neboť mimo již výše zmíněného účinkování v *Pražském zjevení dionýském* tancil v roce 1615 před císařem ve Vídni v kusu *Balletto detto lardito gracioso*.¹⁷³ K divadelnímu umění musel mít blízko i jako hofmistr císařovny Eleonory, s níž se na vídeňském císařském dvoře zvýšil počet hudebně-dramatických představení.¹⁷⁴

S jeho vládou jsou spojeny i první známé divadelní produkce mikulovského piaristického gymnázia a dále i první drobné zmínky o pobytu kočovných divadelních společností, vlastně o jejich pohybu mezi Mikulovem a liechtensteinskými Valticemi, jak to dokládají účty Karla Eusebia Liechtensteina (1611–1684), které zpracoval Herbert Haupt.¹⁷⁵ Podle nich byly nejprve v lednu 1654 a poté i v pro-

173 TOMAŠTÍK, pozn. 99, s. 18.

174 KAČIC, Ladislav. Dějiny hudby III. Baroko. Praha: Ikar, 2009, s. 217; KAZÁROVÁ, Helena. Doba tančících králů. In ROUSOVÁ, Andrea (ed.). *Tance a slavnosti 16.–18. století*. Praha: Národní galerie, 2008 s. 71.

175 Valtice byly ve správě Liechtensteinů od roku 1391. V roce 1627 učinil Karel I. Liechtenstein

sinci 1667 ve Valticích vyplaceny dva, respektive tři zlaté komediantům z Mikulova („commedianen von Nicolspurg“).¹⁷⁶ Z tohoto zápisu vyplývá, že se nejspíše jednalo o kočovnou společnost, která se prokázala nějakým doporučením z Mikulova.¹⁷⁷ Uvedené účty jsou současně zatím nejstaršími známými doklady potvrzujícími přítomnost kočovných společností v této oblasti po ukončení třicetileté války.

Ferdinand Josef Dietrichstein

Další z významných etap divadelního života v Mikulově je spojena s vládou Ferdinanda Josefa Dietrichsteina (1636–1698). Rovněž Ferdinand, jenž se ujal dietrichsteinského panství po smrti svého otce Maxmiliána II. v roce 1655, pokračoval v udržování kariérního růstu svého rodu. Mezi lety 1665–1666 stál v čele úřadu hejtmana Markrabství moravského, byl hofmistrem první i druhé ženy císaře Leopolda I. a v roce 1683 dosáhl na samotný vrchol dvorské kariéry a stal se nejvyšším hofmistrem císaře Leopolda I. (1640–1705).¹⁷⁸ V jeho kompetencích byla i starost o hudební a divadelní produkce na císařském dvoře.¹⁷⁹ Ačkoli ho služba u dvora držela po většinu roku mimo Mikulov, je doba jeho vlády spojena s cílým stavebním a společenským ruchem.

Nejvýznamnější a v duchu barokní kultury nejokázalejší společenské slavnosti na zdejší panství byly bezesporu spojeny s pobyty císaře Leopolda I.¹⁸⁰ Císař navštívil Mikulov se svou první ženou Markétou Terezou Španělskou (1651–1673) v polovině července 1672. Z této návštěvy, která trvala sedm dní, se dochoval i stručný deník, který si vedl Ferdinand Josef Dietrichstein. O divadelních představeních, která by mohla být součástí slavnostního programu, se zde ovšem nepíše. Zmíněn je pouze ohňostroj a menší koncerty.¹⁸¹ Ze sedmdesátých let 17. století

(1569–1627) z města svou rezidenci, která pak v následujících desetiletích zaznamenala nejdůležitější etapu svého rozvoje. Jeho syn Karel Eusebius Liechtenstein (1611–1684), jenž v roce 1643 zahájil barokní přestavbu zámku, se zde také zapřičinil o rozvoj zdejšího divadelního dění. (Srov. ŠTÁVOVÁ, Jitka. Zámecká divadla rodu Liechtensteinů na českém území. *Theatralia*. 2010, 13(1), s. 32–46.)

176 HAUPT, Herbert. *Von der Leidenschaft zum Schönen. Fürst Karl Eusebius von Liechtenstein (1611–1684)*. Wien: Böhlau, 1998, s. 58, 84.

177 Dle postřehu Margity Havlíčkové se mohou vyloučit piaristé, pro jejichž produkce by nikdo nepoužil slovo „commedianen“ a žádná jiná instituce zde divadlo neprovozovala, nebo to alespoň není známo.

178 Propůjčení místa nejvyššího hofmistra se stalo symbolem pevného a úzkého napojení Dietrichsteinů na Habsburky. Tato výsada proniknout do bezprostřední blízkosti císaře byla umožněna jen malému počtu šlechtických rodů. (SMÍŠEK, Rostislav. *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.* České Budějovice: Jihočeská univerzita 2009, s. 451.)

179 Tamtéž, s. 441.

180 O vztahu mezi císařem a Ferdinandem Josefem Dietrichsteinem více viz SMÍŠEK, Rostislav. Služba a paměť. Dvorská kariéra barokních Ditrichštejnů jako nadgenerační životní ideál. In BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (eds.). *Paměť urozenosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 157–170.

181 Srov. BRICHTOVÁ, Dobromila. Návštěva císaře Leopolda I. Na mikulovském zámku. In *RegioM*

byl ostatně doposud objeven jen jeden doklad zachycující divadelní společnosti v blízkosti Dietrichsteinů. Začátkem ledna 1676 byla anonymním komediantům vyplacena drobná částka 30 krejcarů za plánované představení, které ale bylo odloženo.¹⁸² Krátce nato jim byly vyplaceny další tři zlaté.¹⁸³

Divadelní představení konané na počest císaře Leopolda I. se v Mikulově odehrálo až u příležitosti jeho 51. narozenin 9. června 1691, kdy zde byla za jeho účasti uvedena komorní alegorická opera (compositione per musica di camera) *Gli augurii veracemente interpretati*¹⁸⁴ (obr. 14) od Antonia Draghiho (kolem 1634–1700), významného italského skladatele působícího na císařském dvoře.¹⁸⁵ Představení mělo být uspořádáno večer v zahradě na ostrově u Mikulova („*Insel bei Nikolsburg*“).¹⁸⁶ Jednalo se o tzv. Tichý ostrov nebo také Portz-Insel, ležící jihovýchodně od města uprostřed Nového rybníka, na němž byl počátkem 17. století kardinálem Dietrichsteinem zřízen libosad a letohrádek (Lusthaus), jenž sloužil jako panské výletní místo (obr. 15).¹⁸⁷ Tento ostrov navštívil císař i při již zmíněné návštěvě Mikulova v roce 1672. Tehdy se zde konal malý lov, po němž císařský pár společně s kaválíry a fraucimorem nasedl do připravených gondol, které je za hudebního doprovodu císařských muzikantů vozily po rybníce.¹⁸⁸

2004. *Sborník Regionálního muzea v Mikulově*. Mikulov: Regionální muzeum v Mikulově, 2004, s. 16–21; SMÍŠEK, Rostislav. Leopold I., Markéta Tereza Španělská a Ferdinand z Dietrichsteina. Návštěva císařské rodiny v Mikulově roku 1672 jako prostředek symbolické komunikace. In BŮŽEK, Václav – DIBELKA, Jaroslav (eds.). *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2007, s. 65–111.

182 „den 2.ten Janu[arii]] denen Comedianten so spillen sollen, aber aufgeschoben 30 Kr.“ MZA, F 18. (Hlavní registratura Ditrichštejnů). Inv. č. 6267, kart. 607, fol. 140.

183 Tamtéž.

184 Rukopis libreta se dochoval v Rakouské národní knihovně ve Vídni: ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken. „*Gli augurii veracemente interpretati*“. Sign. Cod.: 10003 Han. Na titulní straně se k dataci a místu uvádí pouze: „*L Anno 1691 in Nicolspurgo*“. Císař přijel do Mikulova po cestě z Hodonína (Göding), kde 7. června společně s císařovnou, svými dětmi a v doprovodu císařského dvora zhlédl vojenskou přehlídku (Heerschau). (SEIFERT, Herbert. *Die Oper am Wiener Kaiserhof im 17. Jahrhundert*. Tutzing: Schneider, 1985, s. 427.)

185 V zámecké knihovně Dietrichsteinů se mimochodem pod signaturou MIK 1234 nachází libreto k Draghiho opeře *La pazienza di Socrate con due mogli*, která byla premiérově uvedena o masopustu 1680 v Praze, tedy v době, kdy zde císař i se svou rodinou a dvorem pobýval. Autorem libreta byl Nicolò Minato. (RACEK, Jan. *Česká hudba: od nejstarších dob do počátku 19. století*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958, s. 101.)

186 Srov. SEIFERT, pozn. 184, s. 533; NOE, Alfred. *Geschichte der italienischen Literatur in Österreich*. Část 1. Von den Anfängen bis 1797. Wien, Köln, Weimar: Böhlau, 2011, s. 285.

187 Srov. RICHTER, pozn. 12, s. 115. Později byla část ostrova přeměněna na oboru. Chovala se zde také drůbež pro zámeckou kuchyni a prodej. V letech 1722–1742 byla část rybníka využívána k setbě obilí a koncem století, kdy byl zdejší dvůr pronajímán, dokonce v rybníce prali jircháři kůže, čímž zde bylo spolehlivě bráněno kratochvilnému pobytu v přírodě. (MUSIL, František. *Zámeček Porz u Mikulova*. *Vlastivědný věstník moravský*. 2007, 59, s. 264–270.)

188 Srov. BRICHTOVÁ, pozn. 181, s. 19. Dvě lodičky ve tvaru gondoly jsou vyobrazeny i na první mapě mikulovského panství z roku 1675. Podobné aktivity čekaly císaře i na zámku Hagenberg rodu

Zajímavé je, že zadavatelem zmíněné opery (dílo vzniklo „per commando“, tedy na rozkaz) nebyl majitel panství a nejvyšší hofmistr Leopolda I., Ferdinand Josef Dietrichstein, ale třetí císařova žena, Eleonora Magdalena Teresa. Podle dostupných archiválií je patrné, že císařovna Mikulov navštívila již v předstihu, což dokládá i dopis,¹⁸⁹ který kníže Dietrichstein napsal 12. května 1691 z Laxenburgu u Vídně, kde v té době pobýval nejspíše ve společnosti císaře. Kníže zde mimo jiné žádá, aby bylo od probošta zajištěno vystavení „pokladu“ (Schatz), který císařovna ještě neviděla, a vyzdobení kaple. Kníže měl na mysli loretánskou kapli a zdejší poklad společně se soškou černé Matky Boží, který císař obdivoval už se svou první ženou v roce 1672.¹⁹⁰ Z období druhé poloviny května až června se též dochovalo množství různých účtů z dietrichsteinské pokladny,¹⁹¹ z nichž nejzajímavější jsou ty, které dokládají platby za gondoly a gondoliéry, což znamená, že se s pobytem na Tichém ostrově opravdu počítalo. Chybí zde jen účty za hudebníky a zpěváky, které by provedení opery přímo doložily. Vzhledem k tomu, že císařovna byla zadavatelkou opery, je ovšem pravděpodobné, že sama financovala i její slavnostní uvedení. Školené hudebníky a zpěváky si pak přivezla s sebou z Vídně. Zpráva z císařova pobytu v Mikulově se objevila o týden později i v italských novinách *Il Corriere ordinario* vycházejících dvakrát týdně ve Vídni, které uvedly: „fù celebrato con pomposa Gala il giorno natalizi dell' Augustissimo, trattato con Festini, Comedia la sera, seguita da un bellissimo fuoco d'artifizi.“¹⁹²

Za éry Ferdinanda Josefa Dietrichsteina se k Mikulovu, jako svému rodišti, hlásila i významná postava barokního divadla, Johann Georg Gettner (?–1696), jehož životní dráha je spojena se společností Eggenberských knížecích komediantů v Českém Krumlově.¹⁹³ První zpráva o Gettnerovi pochází z roku 1673, kdy ve Vídni vyšla tiskem jeho holdovací pastorála *Donau Syren*¹⁹⁴ věnovaná ke svatbě císaře Leopolda

Sinzendorfů (asi 50 km jižně od Mikulova), který císař v roce 1691 rovněž navštívil. (RIGASOVÁ, Milada. Přínos kardinála Františka Dietrichsteina pro krajinářské úpravy území mezi Mikulovem, Valticemi a Lednicí. In *XXIX. Mikulovské sympozium 2006. Kardinál František z Ditrichštejna a jeho doba*. Brno: Moravský zemský archiv, 2007, s. 160.); Hagenberg – Luxus und Prunk auf Kosten der Untertanen Dostupné online. [cit. 2013-11-01]. URL: <<http://camerahumana.wordpress.com/2012/06/04/hagenberg-luxus-und-prunk-auf-kosten-der-untertanen/>>.

189 MZA, F 18. (Hlavní registratura Ditrichštejnů). Inv. č. 8385, kart. 1507, sign. 217 VIIa, fol. 41–42.

190 Pověst o zázracích mikulovské loretánské madony oslovila zbožného císaře Leopolda I. již při zmíněné návštěvě Mikulova v létě roku 1672. (Srov. BRICHTOVÁ, pozn. 61, s. 16.)

191 MZA, G 140. (Rodinný archiv Ditrichštejnů Mikulov). Inv. č. 81, kart. 23, sign. 46/d, fol. 583–626.

192 SEIFERT, pozn. 184, s. 819. Věta v překladu zní: „den narození jeho Výsosti byl oslaven v plné nádheře, konaly se večírky, večer se hrála komedie a po ní následoval krásný ohňostroj.“

193 NEUHUBER, Christian. Johann Georg Gettner. In JAŠKOVÁ, Silvie (ed.). *Lexikon deutschmährischer Autoren*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 1–8.

194 Jeden z výtisků Gettnerova textu je uložen v Herzog August Bibliothek ve Wolfenbüttelu. Sign. Gm 3348 (1). Celý text je rovněž přístupný na webových stránkách knihovny: <http://diglib.hab.de/wdb.php?dir=druce/gm-3348-1>. Na Gettnerovo dílo *Donau Syren* poprvé výrazněji upozornil Christian Neuhuber. (NEUHUBER, pozn. 193.)

I. s jeho druhou ženou Claudií Felicitas (1653–1676). Na úvodní straně tohoto tisku je jako autor uveden „*Johann Georg Gettner von Nicolspurge auß Mähren*“ – Johann Georg Gettner z Mikulova na Moravě. Bohužel se doposud nepodařilo Gettnerovo jméno dohledat v matrikách narozených kolem roku 1650.¹⁹⁵ V souvislosti se svatbou císaře je zajímavé, že se na její organizaci z moci úřadu hofmistra budoucí císařovy manželky podílel Ferdinand Josef Dietrichstein.¹⁹⁶ Vystává tedy otázka, do jaké míry mohla tato skutečnost ovlivnit i vydání uvedeného textu tehdy ještě neznámého autora. Ideální příběh o tom, jak vlivný Ferdinand Josef Dietrichstein pomohl prorazit svému umělecky nadanému poddanému, ovšem naráží na zjištění, že v té době Gettner působil ve službách hraběte Magnise, snad v blízké Strážnici.¹⁹⁷

V úvodní části pastorály *Donau Syren* sám sebe Gettner označuje za „Thálii“ na moravském Parnasu zrozenou (Mährischen Parnasso). Pokud je Parnasem, místem zasvěceným múzám, opravdu zamýšlen Mikulov, vybaví se spojitost s vápencovými Pavlovskými vrchy, respektive tzv. Mikulovskou vrchovinou či Svatým kopečkem (dříve Taneční hora/Tanzberg) a samozřejmě i spojitost s kulturní proměnou panství v době vlády kardinála Dietrichsteina a jeho následovníků. Gettner tak mohl Mikulov s jeho komponovanou barokní krajinou vnímat jako místo, kde sídlí múzy, místo plné uměleckých inspirací a současně i místo, kam přicházeli umělci různých profesí, aby našli uplatnění ve službách Dietrichsteinů. V této souvislosti je zajímavé, že za vlády Leopolda Ignáce Dietrichsteina (1660–1708) se na titulních listech dvou synopsí piaristických her *Die Vergnügte Feindin oder Cornelia*¹⁹⁸ z roku 1705 a *Das treue Vater-Kind*¹⁹⁹ z roku 1706 objevuje spojení „Nickolspurgerischen

195 Doposud byly prozkoumány záznamy matrik z kostela sv. Václava z let 1625–1652 a 1653–1676 uložených v Moravském zemském archivu v Brně. Nejbližší k přijetí Gettner nebo Göttner, jak bylo také uváděno, má příjmení Kettner, které se zde několikrát objevuje, což by přes tehdy běžné dobové mutace jmen bylo možné považovat za nadějnou stopu, bohužel ani v jednom případě není toto příjmení spojeno se jmény Johann Georg. Přinejmenším však nelze se zdejší rodinou Kettnerů vyloučit alespoň Gettnerovu přízeň. V matrikách Lékařské fakulty Vídeňské univerzity je pak zmínka i o jistém ubaři Sam. (Samuelovi) Göttnerovi z Mikulova, který zde studoval v roce 1714. (Srov. SENFELDER, Leopold. *Acta Facultatis Medicae Universitatis Vindobonensis* 6. Wien: Verlag des Medicinischen Doctorcollegiums, 1912, s. 362.) V archivu Vídeňské univerzity (Archiv der Universität Wien) leží také testament onoho Samuela Göttnera, na němž je uvedeno: „*Samuel Göttner starb am 27. November 1738 nach dreijähriger schwerer Krankheit und mittellos. Er hinterließ seine Frau Anna Rosina Göttnerin und seine vier unmündigen Kinder Leopold, Franziskus, Katharina und Barbara. Er wurde am Friedhof vor dem Schottentor bestattet.*“ O uvedeném testametu mě informovali vedoucí archivu Johannes Seidl a Martin Georg Enne, za což jim děkuji.

196 SMÍŠEK, pozn. 178, s. 438.

197 Informace o Gettnerově službě u hraběte Magnise vychází z průvodního dopisu k textu *Donau Syren*, jenž byl adresován císaři a kde se Gettner podepsal jako „Johann Georg Gettner Graf. Magnischen Diener m. p.“. Dopis je uložen v Rakouské národní knihovně ve Vídni: ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken. Sign. 33/20-1 Han Autogr. Za upozornění na tuto důležitou archiválii děkuji Christianu Neuhuberovi.

198 ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken. *Die vergnügte Feindin*. Sign. 145801-B.

199 ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken. *Das treue Vater-Kind oder deß Hertzogen Hunnonis Landgrafens Sohn zu Aldenbur*. Sign. 111615-B.

Parnasso“. Spojování dietrichsteinské rezidence s antickým Parnasem bylo patrně ve své době obvyklé, což současně vypovídá o významnosti města v dobovém povědomí.

Vrcholná kariéra Johanna Georga Gettnera začala v roce 1675, kdy vstoupil do služeb Johanna Christiana Eggenberga (1641–1710) z Českého Krumlova. Ve stejném roce zahájil kníže Eggenberg také stavbu svého zámeckého divadla, snad ovlivněn a inspirován mikulovským zámeckým divadlem,²⁰⁰ které mohl poznat při svých návštěvách Mikulova, kam přijížděl i za svou sestrou Marií Elisabeth (1640–1715), jež se provdala za Ferdinanda Josefa Dietrichsteina. Gettner v Eggenbergových službách působil nejprve jako písař. V roce 1676, kdy byla stavba divadla dokončena, se pak stal jedním ze dvou principálů nově vzniklého zámeckého divadelního souboru tzv. Eggenberských dvorních komediantů (Eggenbergische Hofkomödianten),²⁰¹ v němž se mimo samotné funkce divadelního ředitele uplatňoval také jako dramatik a herec, přičemž jeho nejčastější rolí byla komická postava Pickelhering. Za věrné služby povýšil kníže Eggenberg v roce 1687 Gettnera, jenž se v té době už honosil titulem „poeta laureatus“, do nižšího šlechtického stavu s přídomkem „von Göttersberg“ a udělil mu erb.²⁰² Také na Gettnerově erbě je možné nalézt spojení s Parnasem, a to prostřednictvím Pegase/jednorozce vzepjatého na pahorku – snad Svatém kopečku, který je na něm vyobrazen. Kvůli povinnostem u císařského dvora však kníže počátkem roku 1691 soubor propustil ze svých služeb a Gettner se s Eggenberskými dvorními komedianty vydal na cesty jako běžná kočovná divadelní společnost. O pět let později Gettner zemřel v Basileji. V nedalekém Allschwilu byl pak pohřben jako „komediant a korunovaný básník z Mikulova“.²⁰³

Do jaké míry znal Ferdinand Josef Dietrichstein Johanna Georga Gettnera a zdali mu v jeho výrazné kariéře vypomáhal, nebylo doposud možné ověřit. Je však zřejmé, že Dietrichstein musel mít o komediantech svého švagra Johanna Christiana Eggenberga povědomí. Sama tato skutečnost může být dokládána například skrze již zmíněné rodinné vazby, popřípadě také prostřednictvím jejich společného setkávání u císařského dvora ve Vídni, kde Dietrichstein trávil většinu

200 Srov. PÖMERL, pozn. 98, s. 3–17.

201 Druhým principálem byl Johann-Carl Samenhammer (?–1728), viz RUDIN, Bärbel – SCHERL, Adolf. Johann Carl Samenhammer. In JAKUBCOVÁ – PERNERSTORFER, (eds.), pozn. 7, s. 584–586.

202 Jiří Zálaha dle svých výzkumů usuzuje, že nobilitovaní byli poctěni diplomem na vlastní žádost, nikoliv z iniciativy Eggenbergů. Dle výzkumu archivních pramenů Eggenbergové udělili 25 diplomů, z toho Johann Christian Eggenberg 21. Z celkového výčtu bylo 20 nobilitovaných osob v přímých službách knížecího rodu a šest z nich působil na panství v Čechách. (Srov. ZÁLOHA, Jiří. Eggenberské nobilitační diplomy. *Heraldika a genealogie*. 1988, 21(4), s. 249–250.)

203 Srov. RUDIN, Bärbel. Knížecí dvorské divadlo Eggenbergů v Českém Krumlově 1676–91. *Divadelní revue*. 1997, 8(2), s. 12–20; ZÁLOHA, Jiří. Divadelní život na českokrumlovském zámku v 2. pol. 17. stol. *Sborník Národního muzea v Praze*. 1986, 40(2), s. 53–79; ZÁLOHA, Jiří. O povýšení eggenberského herce J. J. G. do šlechtického stavu. *Divadelní revue*. 1996, 7(3), s. 78–81.

roku a kam také občas Eggenberg se svými knížecími komedianty zajížděl.²⁰⁴ Existuje však i přímý důkaz, jenž je obsažen ve dvou dopisech,²⁰⁵ které Johann Christian Eggenberg poslal v červenci 1680 Ferdinandu Josefu Dietrichsteinovi. Císař se v té době chystal na odjezd z Pardubic do Lince, kam utíkal před morem,²⁰⁶ a projevil zájem vidět při zastávce v Českých Budějovicích divadelní společnost Johanna Christiana Eggenberga. Ten pak v uvedených dopisech tuto možnost s Dietrichsteinem řeší a žádá jej o zaslání rozkazu k povolení této události zdejšímu purkmistrovi. Eggenberští dvorní komedianti v Budějovicích pravděpodobně nakonec nevystoupili. Možnost hrát před císařem se jim však mohla naskytnout uprostřed léta 1680, kdy stejně jako císař pobývali v Linci.²⁰⁷

Pouze v hypotetických rovinách se pak mohou vést úvahy o tom, zda společnost Eggenberských dvorních komediantů někdy Mikulov, a to buď v doprovodu svého mecenáše, nebo i bez něj, navštívila. Sám Gettner do Mikulova nejspíše zavítal koncem roku 1680, kdy podnikl „*von sein Blasier*“ cestu na Moravu.²⁰⁸ V té době v Mikulově vrcholila morová epidemie,²⁰⁹ jeho důvodem tedy mohla být i touha navštívit svou zdejší rodinu.

O trvalém návratu do Mikulova měl Gettner uvažovat v roce 1691. Poté, co kníže Eggenberg své komedianty propustil ze služeb, odjeli hrát do Lince, kde jim však nebylo příliš přáno. Gettner proto 28. dubna 1691 žádal knížete o vystavení doporučení i na práci kancelisty, aby se mohl případně ucházet o místo písaře, neboť, jak sám uvedl, kvůli špatnému stavu a nastupujícímu stáří nebude stejně moci dále cestovat a vykonávat své divadelní povolání. Současně také knížete prosil o vyplacení částky ve výši 33 zlatých 45 krejcarů za dřívější neplacenou práci písaře, odstupné a úhradu nákladů na stěhování svého skromného majetku do Mikulova.²¹⁰ Zdalí svůj návrat myslel Gettner opravdu vážně zůstává zahaleno tajemstvím, každopádně se tak nestalo a Gettner pokračoval se společností na další štace.

204 Srov. ZÁLOHA, pozn. 203, 53–79.

205 Viz MZA, G 140. (Rodinný archiv Ditrichštejnů Mikulov). Inv. č. 1918, kart. 460, sign. 860, fol. 14 a 16.

206 Tato anabáze byla způsobená stále se šířícím morem, jenž se rozhořel v létě roku 1679 ve Vídni. Císař proto se svým dvorem prchl z Vídně do Prahy, odtud pak vedla jeho cesta v květnu 1680 do Pardubic a následně do Lince. (Srov. MIKULEC, Jiří. *Leopold I. Život a vláda barokního Habsburka*. Praha: Paseka, 1997, s. 113–125.)

207 ZÁLOHA, pozn. 203, s. 66–67.

208 Citace pochází z účetního záznamu přepsaného ve studii Jiřího Zálöhy (ZÁLOHA, pozn. 203, s. 64, pozn. pod čarou 60.)

209 V matrice zemřelých je k roku 1680 uveden počet 1311 mrtvých. Viz MZA, E 67. (Sbírka matrik). Sign. 2948, Matrika zemřelých Mikulov – sv. Václav, 1654–1728.

210 Státní oblastní archiv Třeboň, pobočka Český Krumlov, Rodinný archiv Eggenberků (garderoba, hudebníci, trubači, herci). Sign. III 3 H 1 o (přijímání a propouštění lokajů a výměra platu 1666–1694). Dostupné online [cit. 2017-09-01]). URL: <<http://docplayer.cz/18367007-Statni-oblastni-archiv-trebon-pobočka-cesky-krumlov.html>>.

Leopold Ignác Dietrichstein

Zajímavé objevy v souvislosti s Eggenberskými dvorními komedianty nabízejí i soukromé účty Ferdinandova syna Leopolda Ignáce Dietrichsteina (1660–1708). 20. května 1694 nechal Leopold vyplatit ze své pokladny 4 zlaté a 30 krejcarů „Německým komediantům“ (*Teütschen Comedianten*).²¹¹ Při hledání informací, o jakou společnost by se mohlo jednat, vyšlo najevo, že císařskou licenci na hraní divadla ve Vídni od 30. dubna do 24. června 1694 obdržela společnost shodného jména „Němečtí komediantí“ (nyní psáno: *Teutschen Comoedianten*), a to pod vedením Johanna Carla Samenhammera (spoluředitele Eggenberských komediantů) a Andree Elenona, bývalého eggenberského herce.²¹² Povolení získali sice Samenhammer a Elenson, členem společnosti byl však i Johann Georg Gettner, který se tím poprvé prokazatelně ocitl v blízkosti Leopolda Ignáce Dietrichsteina.

Spojení Eggenberských komediantů s Elensonem nebylo neobvyklé. Podobně spolupracovali ve Vídni už v roce 1692 a odtud také pak společně cestovali do Brna. Zda jejich cesta vedla přes Mikulov, zůstává otázkou. V Brně se ocitli v polovině adventu 1692 a povolení hrát dostali od zemského hejtmanství k 1. lednu 1693, a to až do konce masopustu 28. února 1693. Bohužel na Štědrý den zemřela ve Vídni dcera Leopolda I., Marie Antonie, načež byl vzápětí vyhlášen smutek, který obnášel i zákaz všech veřejných zábav. Další povolení hrát dostali komedianti až od Velikonočního pondělí, tj. od 17. dubna 1693.²¹³ Na více než čtyři měsíce se tak ocitli bez možnosti výdělku, což otevírá otázku, jestli se Gettner nepokusil mírnit možnou nouzi společnosti skrze své kontakty na mikulovském panství, k němuž se po celý život hlásil.

Další zajímavý účetní záznam z pokladny Leopolda Ignáce Dietrichsteina pochází z července roku 1700. Podle něj obdržel tři zlaté jistý „Comoedi – Bauern“ zapůjčený od Johanna Christiana Eggenberga.²¹⁴ Za tímto uměleckým jménem se skrývá známý herec Johann Valentin Petzold, představitel originální komické figury nazývané Kilian Brustfleck,²¹⁵ jenž byl od roku 1676 také členem stálého hereckého souboru na zámku v Českém Krumlově. Petzolda si jako jediného kníže Eggenberg po rozpuštění svého souboru ponechal. Leopold Ignác Dietrichstein však nejspíše Petzoldových služeb nevyužil na svém mikulovském panství, nýbrž

211 MZA, G 140. (Rodinný archiv Ditrichštejnů Mikulov). Inv. č. 2069, kart. 525, sign. 955, fol. 138.

212 HADAMOWSKY, Franz. *Wien. Theatergeschichte. Von den Anfängen bis zum Ende des Ersten Weltkriegs*. Wien: Jugend und Volk, 1988, s. 117.

213 HAVLÍČKOVÁ, pozn. 14, s. 49–53.

214 Přepis záznamu: „mündlichen g-nä-digsten Fürst-lichen Befehl“ dem „Fürst-Eggenberg-ischen Comoedi – Bauern“ viz MZA, F 18. (Hlavní registratura Ditrichštejnů). Inv. č. 6278, kart. 619, fol. 82., nebo RICHTER, pozn. 131, s. 59.

215 NEUHUBER, Christian. Der Vormund des Hanswurst. Der Eggenberger Hofkomödiant Johann Valentin Petzold und sein Kilian Brustfleck. *Daphnis*. 2006, **35**, s. 263–300.

ve Vídni, neboť v červenci 1700 zde byl Petzold přítomen na svatbě dcery hraběte Ferdinanda Bonaventury Harracha, Rosy Angely (1675–1742), s knížetem Philippem Emanuele Lanquevaem, k níž sepsal i oslavnou báseň.²¹⁶ Jen pro zajímavost lze uvést, že v roce 1703 pobýval na liechtensteinském zámku v Moravském Krumlově, patřícím knížeti Maxmiliánu Jakubu Liechtensteinovi (1641–1709), významný herec a ředitel divadelní společnosti Heinrich Rademin (1674–1731), jenž byl s Eggenberskými dvorními komedianty pro změnu spjat rodinnými vazbami, neboť jeho první ženou byla Anna Ernestina, dcera Johanna Georga Gettnera.²¹⁷

V účtech Leopolda Ignáce Dietrichsteina se nacházejí i zmíněné doklady o platbách italským komediantům. Například 150 zlatých jim vyplatil o masopustu v roce 1698, ani v tomto případě však není zřejmé, zda společnost pobývala v Mikulově.²¹⁸ Zatím jediným přímým dokladem o uvedení italské komedie na mikulovském zámku tak zůstává dopis Leopolda Ignáce Dietrichsteina adresovaný bratru Waltru Xaverovi, v němž ho zve do Mikulova, kde bude připraven bohatý program včetně večerního představení italské komedie.²¹⁹ Datum na dopisu je špatně čitelné, nejspíše byl ale napsán 11. listopadu 1700 (patrně psáno 11. „9bro“).²²⁰

V rámci uvedených oslav, které se měly pořádat „příští neděli“ (pokud je dopis opravdu datován k 11. listopadu, což byl čtvrtek, vycházely by oslavy na neděli 21. listopadu 1700), bylo počítáno také se střelbou z kanónu, s volným výčepem vína nebo se slavnostním provedením duchovní skladby *Te Deum laudamus*.²²¹ Výstřely z moždířů či obligátní *Te Deum laudamus* v podání zpěváků loretánského semináře byly běžnou součástí i mariánských svátků.²²² Na neděli 21. listopadu pak vycházel svátek Zasvěcení Panny Marie v Jeruzalémě, který cyklus mariánských svátků zakončoval. V Mikulově se však údajně držely jen čtyři mariánské svátky a tím posledním byl zářijový svátek Narození Panny Marie.²²³ Otázkou rovněž je, zda by

216 Tamtéž, s. 288.

217 Srov. HAVLÍČKOVÁ, pozn. 14, s. 49–53; RUDIN, Bärbel. Heinrich Rademin, Hanswursts Schatzenmann. *Theater am Hof und für das Volk. Maske und Kothurn*. Wien: Böhlau, 2002, 48, s. 271–302.

218 Přesný údaj z účtu zní: „Den wällischen Comoedianten wegen des Balchetto (pro Martio)“. Viz MZA, F18. (Hlavní registratura Ditrichštejnů). Inv. č. 6604, kart. 1058. Nebo také RICHTER, Václav. Excerpta z dietrichsteinského mikulovského archivu. *Sborník prací filosofické fakulty brněnské univerzity*. 1967, F 11, s. 99.

219 MZA, G 140. (Rodinný archiv Ditrichštejnů Mikulov). Inv. č. 2003, kart. 500, sign. 921, fol. 13.

220 Dle římského kalendáře, v němž byl listopad devátým měsícem – november, podle novem = devět.

221 „...Den kommenden Sonntag wird hier zu Nikolsburg mit Abfeuerung der Kanonen und völligen Gewehrpräsentierung der Bürgerschaft, mit der liberalen freien Ausschank von Wein und der Illumination von Stadt und Schloss das *Te deum laudamus* mit aller Solemnität gehalten werden, zu welchem der Herr Bruder herzlichst eingeladen ist. Am Abend wird ein Italienisches Theaterstück gespielt werden...“ (MZA, G 140. (Rodinný archiv Ditrichštejnů Mikulov). Inv. č. 2003, kart. 500, sign. 921, fol. 13.)

222 BRICHTOVÁ, pozn. 61, s. 41.

223 Prikázané poutě se konaly o čtyřech mariánských svátcích, tedy na Zvěstování Panně Marii (25. března), Navštívení Panny Marie (2. července), Nanebevzetí Panny Marie (15. srpna) a Narození Panny

bylo vhodné při oslavě mariánského svátku pořádat večerní komedii. Vzhledem k tomu, že slavnost byla pořádána poslední neděli před adventem, mohla být vyvolána pouze tím, že následně byl nastolen až do Tří králů zákaz pořádání zábav. Jiný důvod oslav, jako například narozeniny či jmeniny, v okolí Leopolda není znám.

O divadelním představení na mikulovském zámku v listopadu 1700, kdy bylo údajně vyplaceno 150 zlatých za „*vlašskou komedii, hranou na zámku (harlekýnu, Francescině, doktorovi, amantovi, kouzelníku, kapitánu, Pantaloni, čertu a hudbě)*“, je zmínka i v knize o Mikulovu z roku 1971.²²⁴ Tento zápis sice nebylo doposud možné ověřit, pravděpodobně se však váže k výše zmíněné slavnosti. V listopadových účtech se dále nachází zápis o vyplacení čtyř zlatých za čtyři masky pro komedii v Mikulově („...4 Maschere per la Comedia a Nikilsburg...“),²²⁵ což opět odkazuje k italské commedii dell'arte. Zhruba po celý rok 1700 si kníže Leopold Ignác Dietrichstein platil lóži ve vídeňském „Teatro dei Comici Italiani“, které vedl principál Andrea Morelli, zvaný il Dottore.²²⁶ Tím se také nabízí domněnka, že služeb právě této společnosti využil i v Mikulově a možná také s ní je spojen i zmíněný transport kulis a kostýmů do Mikulova v roce 1700.

Leopoldu Ignáci Dietrichsteinovi a jeho ženě Marii Godofredě Salmové (1667–1732) bylo dedikováno i několik školských her místních piaristů. 18. srpna 1700, dva dny po Leopoldových 40. narozeninách, sehráli na jejich počest představení o sv. Agapitovi²²⁷ (sv. Agapitus je právě 18. srpna připomínán). O rok později jim bylo věnováno představení *Genuss Guldener Freyheit*²²⁸ o zázracích svatého Juliána.²²⁹ V červenci 1701 věnovali piaristé knížecím manželům ještě jednu hru, nyní však čerpající z řecké mytologie o věrném přátelství mezi Pyladem a Orestem.²³⁰

Marie (8. září). (BRICHTOVÁ, pozn. 61, s. 41.)

224 RICHTER, pozn. 12, s. 174.

225 MZA, F 18. (Hlavní registratura Ditrichštejnů). Inv. č. 6279, kart. 620, fol. 711.

226 RICHTER, pozn. 131, s. 55–65.

227 Divi Agapiti praeenestini sub Aureliano Augusto Victoria et triumphus deß Heiligen Agapiti Christ-Herrlicher Marter-Sieg. Uloženo v Rakouské národní knihovně. ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken. Sign. 64255-B. Dostupné online. [cit. 2012-11-01]. URL: <<http://data.onb.ac.at/rec/AC10403938>>.

228 Celý název zní: *Genuss Guldener Freyheit mit Letholdo Graffen von Baqueville in Normandie Durch wunderthätige Würckung dess Heiligen Juliani*. Synopse hry je uložena ve Státním okresním archivu v Přerově, depozitář Potštát.

229 Mezi účinkujícími je uvedeno i jméno „Georgius Gertner, Moravus Nicolpurgensis, Poëta“ (role Cloelia). Při již výše zmíněném komolení jmen by mohlo i jméno Gertner hrát důležitou roli při hledání rodinných vazeb Johanna Georga Gettnera v Mikulově.

230 *Die beständige Freundschaft Pylades und Orestes, dem Fürsten Leopoldo ... von Dietrichstein ... und der Fürstin Mariae Dorotheae Godefridae als ... Schau-Spiel ... dargegeben*. Uloženo v Rakouské národní knihovně. ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken. Sign. 111616-B. Dostupné online. [cit. 2014-12-01]. URL: <<http://data.onb.ac.at/rec/AC09874571>>.

Leopold Ignác Dietrichstein byl nejspíše výrazným donátorem piaristické koleje, která mu tímto mohla svůj vděk splácet.

Další zajímavý účet z osobní pokladny Leopolda Ignáce Dietrichsteina pochází z května 1696, kdy byly vyplaceny 2 zlaté blíže neurčeným „hanáckým komediantům“ z Lipníku (*Hanackischen Comedianten zu Leipnik*).²³¹ V té době Lipník stále ještě patřil Dietrichsteinům. Stejně jako v Mikulově byla i zde piaristická kolej, která provozovala školské divadlo. Výraz „Comedianten“, jak již bylo zmíněno, se však ve spojitosti se školským divadlem nepoužíval. Pokud se tedy nejednalo o vlastní invenci úředníka, který by takto pojmenoval piaristickou divadelní produkci, zůstává tento účet zahalen tajemstvím, neboť o „hanáckých komediantech“ se doposud neobjevily žádné jiné informace.

Výrazný vztah k divadlu lze u Leopolda Ignáce Dietrichsteina sledovat už od dětství. Možná za něj vděčil i výchově, které se mu dostalo od jeho piaristického preceptora Ambrosia a S. Ludmila,²³² nebo je získal díky studiím na jezuitských gymnáziích ve Vídni či Grazu.²³³ Jako příklad může sloužit představení nazvané *Die gemarterte Lieb Cephalis und Procris* (obr. 11), které v roce 1671 zorganizoval k narozeninám svého otce Ferdinanda Josefa Dietrichsteina.²³⁴ Tehdy jedenáctiletý Leopold nejen zpracoval antický příběh o tragické lásce Kefala a Prokris, ale zahrál si i hlavní roli. Jeho protějšek Prokris ztvárnila Maria Elisabeth Hoffmannová. V ostatních rolích se představily i další děti Ferdinanda Josefa Dietrichsteina. Erdmuda Tereza Maria (1662–1737) hrála Auroru (Éós), Karel Josef (1663–1693) hrál Nedůvěru, která se vloudila mezi milence, a Walter Xaver (1664–1738) Kupida (Amor, Éros). Bohyni lovu Dianu (Artemis) ztvárnila Johanna Xaverie Hoffmannová.²³⁵

V roce 1672, kdy studoval na jezuitské koleji ve Vídni, účinkoval Leopold Ignác Dietrichstein v představení *Sirmpanus sev Perfidia* (obr. 12, 13) věnovaném císaři Leopoldu I. a jeho ženě Markétě Tereze Španělské, které bylo hráno 3. prosince 1672, v den připomínky úmrtí svatého Františka Xaverského. V zámecké knihovně Dietrichsteinů v Mikulově se dochovala synopse této hry, z níž také vyplývá, že mladý

231 MZA, F 18. (Hlavní registratura Ditrichštejnů). Inv. č. 6604, kart. 1058, fol. 35.

232 Vlastním jménem Jan František Prachovský mezi lety 1665 až 1670. (BOMBERA, Jan. *Výchova a vzdělání piaristů v našich zemích. Jižní Morava*. 1984, 31, s. 29.)

233 SMÍŠEK, pozn. 178, s. 136.

234 Synopse k představení je uložena v SOKA Přerov, Piaristická knihovna z Lipníku nad Bečvou, bez signatury (nezpracováno). V oficiálních pramenech se uvádí datum narození Ferdinanda 25. září, uvedené představení se však hrálo s dvouměsíčním předstihem, tedy 25. července.

235 Marie Elisabeth a Johanna Xaverie Hoffmannovy, kterým byl v té době Ferdinand Dietrichstein poručíkem, byly dcery Wolfganga Bedřicha (1631–1664) a pravnučky známého Ferdinanda Hofmanna z Grünbüchelu (1540–1607). Jeho knihovna se později stala právě majetkem Ferdinanda Dietrichsteina. (PETR, Stanislav. *Rodové knihovny Ditrichštejnů v Mikulově, jejich osudy a nálezy ditrichštejnských rukopisů v Národní knihovně v Praze. XXIX. Mikulovské sympozium 2006. Kardinál František z Ditrichštejna a jeho doba*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2007, s. 251.)

Dietrichstein hrál dokonce jednu z hlavních rolí, budoucího byzantského císaře Andronika III., který vedl válku se svým dědem Andronikem II.²³⁶ O dva roky později jako student poetiky hrál opět jednu z hlavních rolí, nejstaršího syna perského krále Šápúra v představení *Superbia Saporis Persarum regis coelitus correcta*. Hru věnovala vídeňská jezuitská kolej císaři Leopoldu I. a jeho druhé ženě Claudii Felicitas.²³⁷

V organizaci domácích divadelních představení pokračoval Leopold Ignác Dietrichstein i v dalších letech. Minimálně pak v lednu a únoru 1674, kdy mu bylo dvakrát z dvorní pokladny vyplaceno 6 zlatých „zur Comedi“.²³⁸ V zápisech z června toho roku je zase uvedeno vyplacení 21 krejcarů za zaštopování velké díry na punčoše tehdy desetiletého Waltera Dietrichsteina, kterou si přivodil při divadelním představení.²³⁹ Uvedené zápisy dávají jistotu, že pořádání domácích divadelních představení bylo běžnou záležitostí i u tak významného rodu, jakým byli Dietrichsteinové. Doložit, zda se některá z uvedených domácích představení odehrála přímo na mikulovském zámku, ovšem nelze. Chybí k tomu znalosti o přesném pobytu panstva. Pokud by se však představení odehrávala v Mikulově namísto třeba Vídně, nehrála by se nejspíš v zámeckém divadle, ale v některém z komornějších prostor.

Leopold Ignác Dietrichstein patřil také k vyhlášeným znalcům tanečních kroků. Vrcholu tanečního mistrovství pak dosáhl při svém pobytu v Paříži během kavalírské cesty mezi lety 1682 až 1683, kde se přihlásil do akademie markýze di Longpré. Vzhledem k vynikajícímu tanečnímu umění nastoupil Leopold jako první cizinec na místo hlavního tanečníka Královského divadla v Paříži. Za choreografii v *L'Entrée d'Andromede* si pak vysloužil obdiv i samotného krále Ludvíka XIV., který jej pozval ke svému dvoru.²⁴⁰

Divadelní umění bylo blízké i Leopoldovým nástupcům. Pravděpodobně další rodinné představení bylo sehráno v roce 1713, tedy za vlády Leopoldova bratra Waltera Xavera Dietrichsteina (1664–1738). Krátkou zprávu o tomto představení nabízí ovšem jen soupis brněnských tisků z roku 1713, kde je uveden jeho titul: „*Synopsis auf Nickolsburg intitulirt: der Engelländischer Leonora gegen Edvard ihren König: Eheherren Bewehrte Liebstreu.*“²⁴¹ Synopse této hry byla vytištěna mezi

236 RMM, Zámecká knihovna. *Sirmpanus seu Perfidia...* Viennae 1672. Sign. Mik 2965.

237 Tištěná synopse hry se dochovala v Mnichovské Bayerische Staatsbibliothek. Dostupné online. [cit. 2013-11-01]. URL: <<http://opacplus.bsb-muenchen.de/title/BV001692321>>. Za jménem Leopolda Ignáce se v soupisu účinkujících objevuje zápis *Styrus Graecensis* tedy ze Štyrského Hradce, což je patrně odkaz na jeho domovskou kolej.

238 MZA, F 18. (Hlavní registratura Ditrichštejnů). Inv. č. 6267, kart. 607, fol. 88, 91.

239 „Für des Herrn Walter strümpff, worinnen bey der Comedi ein großes loch gerissen worden. Zue zustricken geben24 Kr.“ MZA, fond F 18. (Hlavní registratura Ditrichštejnů). Inv. č. 6267, kart. 607, fol. 99.

240 Srov. BŮŽEK, Václav – SMÍŠEK, Rostislav. Tanec v každodenním životě šlechty počátkem novověku. In ROUSOVÁ, Andrea (ed.). *Tanec a slavnosti 16.–18. století*. Praha: Národní galerie, 2008, s. 27–37.

241 DOKOUPIL, Vladislav. *Soupis brněnských tisků: staré tisky do roku 1800*. Sv. 3. Brno: Státní vědecká knihovna, 1978, s. 89.

1. červencem a 30. zářím ve Svobodově tiskárně v Brně. Podle Pavla Drábka se jedná o „vedlejší zápletku shakespeareovského apokryfu Edward III. (cca 1595)“.²⁴² Vzhledem k tomu, že Walter Xaver Dietrichstein po většinu roku zůstával u císařského dvora ve Vídni a jeho děti v Dietrichsteinském paláci v Brně,²⁴³ je pravděpodobnější, že se uvedené představení odehrálo v Brně než v Mikulově.²⁴⁴

Z pozdějších let jsou zatím známy pouze doklady, které se přímo netýkají divadelního života na mikulovském zámku. Divadlo však zůstávalo důležitou součástí kulturního života Dietrichsteinů. Jeden ze synů Waltera Xavera, Jan Leopold Dietrichstein (1703–1773), například finančně podporoval herce a divadelního ředitele Filippa Neri del Fantasia (první polovina 18. stol.) při jeho brněnském působení.²⁴⁵

Zcela jedinečným zdrojem nabízejícím pohled do divadelního života Dietrichsteinů poloviny 18. století jsou deníky Johanna Josefa Khevenhüllera-Metsche (1706–1776), švagra Karla Maxmiliana Dietrichsteina (1702–1784). V té době se lze zvláště v období masopustu v dietrichsteinském prostředí setkat s dětskými představeními převážně francouzské produkce. Vnučka Waltera Xavera a dcera Karla Maxmiliana Dietrichsteina, Maria Josefa (1736–1799), už ve svých osmi letech hrála o masopustu u císařského dvora v jednoaktové francouzské komedii *Zeneide*.²⁴⁶ V hlavní roli se představila arcivévodkyně Marie Anna (1738–1789) a dále například Anton Lobkowitz (1738–1745) nebo Ferdinand Harrach (1737–1748). Ve vídeňském domě Karla Maxmiliana Dietrichsteina se zase o masopustu 1752 hrála francouzská komedie *Comédie anonyme* od Louise de Boissyho (1694–1758), v níž mimo již zmíněné dcery Karla Maxmiliana Dietrichsteina Marie Josefy učin-

242 Za tuto vedlejší zápletku „podle všeho může právě Shakespeare (jako jeden ze zhruba 4 spoluautorů)“. Soukromá korespondence mezi Margitou Havlíčkovou a Pavlem Drábkem ze dne 5. 5. 2011. Archiv Margity Havlíčkové.

243 Srov. CERMAN, Ivo. Zrození osvícenského kavalíra (Vzdělání a cestování Jana Karla z Dietrichsteina). *Časopis Národního muzea – řada historická*. 2004, **173**(3–4), s. 163.

244 O jevišti v Dietrichsteinském paláci v Brně se zmiňuje Jitka Sedlářová ve studii „Johann Wolfgang Goethe a Brno“. Jedná se však až o dobu mezi lety 1813–1816, kdy zde starohrabě Hugo Franz von Salm-Reifferscheidt (1778–1836) vedl šlechtické ochotnické divadlo „*Brünner Liebhaber Theater*“. (Srov. SEDLÁŘOVÁ, Jitka. Johann Wolfgang Goethe a Brno. In ČERMÁKOVÁ, Jana. (ed.). *A vůbec... Utajený sborník Mileně Flodrové k 75. narozeninám*. Brno: Statutární město Brno, 2010, s. 264–279.)

245 Srov. JAKUBCOVÁ, Alena – SEHNAL, Jiří. Filippo Neri del Fantasia. In JAKUBCOVÁ – PERNERSTORFER, (eds.), pozn. 7, s. 178–179. Filippo Neri del Fantasia dedikoval Janu Leopoldu Dietrichsteinovi také dvě opery, které v Brně uvedl. Viz SEHNAL, Jiří. Počátky opery na Moravě (Současný stav vědomostí). In PETRŮ, Eduard – STÝSKAL, Jiří (eds.). *O divadle na Moravě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974, s. 55–71.

246 GROSSEGGER Elisabeth. *Theater, Feste und Feiern zur Zeit Maria Theresias. Nach den Tagebucheintragungen des Fürsten Johann Joseph Khevenhüller-Metsch, Obersthofmeister der Kaiserin*. Wien – VÖAW, 1987, s. 39.

kovali i jeho synové Jan Karel Dietrichstein (1728–1808) a František de Paula (1731–1813).²⁴⁷

Divadelní představení mohla být v Mikulově pořádána i v rámci „dietrichsteinského osvícenského okruhu“, u jehož zrodu stál Jan Karel Dietrichstein a jeho manželka Marie Kristýna, rozená Thun-Hohenstein (1738–1788). Tento „okruh“ hrál mimochodem velmi důležitou roli na Moravě v 70. a 80. letech 18. století a učinil z Mikulova jedno z center josefínského osvícenství.²⁴⁸ V té době působil na mikulovském panství i otec Jana Karla Dietrichsteina, Karel Maxmilián, který v roce 1754 rezignoval na své funkce u dvora a věnoval se pouze svým statkům a jejich hospodářskému oživení.²⁴⁹ Jan Karel Dietrichstein patřil k moderním vzdělaným aristokratům se zájmem o nejnovější metody hospodaření, rozvoj manufakturního podnikání, ale též o esoteriku a alchymii. Po nejničivějším požáru v historii města v roce 1784 se však knížecí dvůr přestěhoval do Vídně. Kněžna Marie Kristýna si pak za své nové sídlo zvolila zámek v Židlochovicích u Brna.²⁵⁰

Přesunem Dietrichsteinů do Vídně ovšem začal i velmi bohatý divadelní život dětí Marie Kristýny a Jana Karla Dietrichsteina (1767–1854). Mladší Mořic Jan Nepomuk Dietrichstein (1775–1864) se stal mezi lety 1821 až 1826 ředitelem vídeňského dvorního divadla.²⁵¹ Ve spisové pozůstalosti staršího Františka Josefa Dietrichsteina,²⁵² která je bohužel ještě nezpracovaná, se zase nachází divadelní recenze, které psal,²⁵³ či divadelní hry, které mu byly dedikovány. Herec a dramatik Friedrich Vilém Ziegler (1761–1827) mu například věnoval hry *Thekla die Wienerin*, *Der Machtspruch*, a *Partheien Wuth*.²⁵⁴ Vídeňský dramatik Ferdinand Eberl (1762–1805) zase hru *Für wenige – viel, für viele – nichts*.²⁵⁵ Divadelní hry psala také manželka Franze Josefa Dietrichsteina, Alexandra, rozená Švalová.²⁵⁶ Za vlády Františka Josefa Dietrichsteina, který od roku 1806 spravoval rodový majetek, začal mikulovský zámek opět hostit i významné návštěvy. V roce 1834 zde například

247 Tamtéž. Jan Karel a František de Paula se na své kavalířské cestě v Lipsku seznámili s německým osvícenským literárním a divadelním teoretikem Johannem Christophem Gottschedem (1700–1766), s nímž i později udržovali písemný kontakt. Srov. CERMAN, pozn. 243, s. 178.

248 Srov. KROUPA, Jiří. *Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770–1810*. Brno: ERA, 2006, s. 39–42.

249 Srov. CERMAN, pozn. 243, s. 170.

250 Srov. RICHTER, pozn. 12, s. 223; BRICHTOVÁ, Dobromila. *Zámek Mikulov*. Mikulov: Regionální muzeum v Mikulově, 2002, s. 27.

251 Srov. HADAMOWSKY, pozn. 212, s. 257–452.

252 O životě Františka Josefa Dietrichsteina více: KROUPA, pozn. 248, s. 265–267.

253 MZA, G 140. (Rodinný archiv Dietrichštejnů Mikulov). Inv. č. 2393, kart. 557, sign. 1220.

254 Tamtéž. Inv. č. 2387, kart. 557, sign. 1214.

255 Tamtéž. Inv. č. 2388, kart. 557, sign. 1215.

256 Tamtéž. Inv. č. 2455, kart. 584–585, sign. 1264.

pobýval císař František I. s chotí Karolínou Augustou.²⁵⁷ Zdali se při této příležitosti konala i divadelní představení, však není zřejmé.

Poslední zmínky o divadelních představeních pořádaných šlechtickým rodem jsou z druhé poloviny 19. století. V té době už rod Dietrichsteinů vymřel po meči, jeho posledním představitelem byl syn zmíněného Františka Josefa Dietrichsteina, Josef (1798–1858). Po jeho smrti zdědil celý majetek manžel jeho druhé dcery Alexandriny, Alexandr Mensdorf-Pouilly (1813–1871). Děti Alexandriny a Alexandra v čele s Marií Mensdorf-Dietrichstein (1858–1889) zde měly údajně v roce 1876 nazkoušet dvě představení, a to *Bei Wasser und Brod* od Clauda Jakobsona a *Kaffeeklatsch* od P. Hübera. Kromě Marie si v představení zahráli také její bratr Albert (1861–1945), sestra Clotilda (1867–1942) a bratranec Franz Calm, dále pak Gusti Bellegarde, Marianne Khevenhüllerová a Franz Königseff.²⁵⁸

257 SVOBODOVÁ, Kamila. Mikulov v letech 1816–1847. In SVOBODA, Miroslav (ed.). *Mikulov*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 168.

258 SLABÁKOVÁ-ŠVARČÍKOVÁ, Radmila. *Rodinné strategie šlechty – Mensdorffové-Pouilly v 19. století*. Praha: Argo, 2007, s. 277–278.